

DOI: 10.32703/2664-2964-2021-50-67-78

УДК 657.01:330.34

JEL Classification: M41, E23, E26, F63, F66, J01, J08

*Тетяна Косова, доктор економічних наук, професор
(завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування, Національний авіаційний
університет)*

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-1859-0542>

*Інна Афанас'єва, кандидат економічних наук, доцент
(доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування, Національний авіаційний
університет)*

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6518-3237>

Олена Деркач, магістрант, Національний авіаційний університет

ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ТА ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Досліджено особливості системи регулювання оплати праці в Україні, яка поєднує ринкове саморегулювання, державне та колективно-договірне регулювання, що включає діючі форми та системи оплати праці у певних суб'єктів господарювання. Розглянуто порядок державного регулювання процесу детінізації трудових відносин та заробітної плати, доведено, що інструменти державного регулювання процесу детінізації стають ефективними у гармонійному поєднанні з різними формами мотивації роботодавців і працівників й посиленні соціальної відповідальності бізнесу. Проаналізовано сучасний стан трудової реформи, нововведень, до яких відносяться визначення на законодавчому рівні трудових відносин та їх ознак, запровадження принципу презумпції наявності трудових відносин і врегулювання питання правонаступництва у трудових відносинах, процедури попередження працівників щодо відповідних змін. Досліджено особливості оформлення трудових відносин і організації праці та її оплати у сільськогосподарському виробництві, які суттєво впливають на якість облікового забезпечення легалізації трудових відносин. Проведено аналіз впливу сезонності робіт у рослинництві, використання різних форм і систем оплати праці в аграрному секторі економіки, натуральної форми оплати праці, змісту первинних документів з обліку часу й виконаних робіт та їх відповідності сучасним вимогам. Доведено необхідність врахування зазначених чинників для забезпечення формалізації трудових відносин та заробітної плати в умовах посилення вимог до детінізації економічних процесів. Розглянуто основні положення методичного забезпечення розрахунків оплати праці робітників сільськогосподарського виробництва у період збирання врожаю, особливості застосування підсумкового обліку робочого часу, який являється доцільним в умовах ненормованого робочого часу та застосування підвищених норм в окремих умовах. Обґрунтовано необхідність створення ефективного механізму організації та регулювання заробітної плати, формування мотиваційного механізму, який базується на синергетичного поєднанні економічних стимулів та соціальних гарантій.

© Косова Т.Д., Афанас'єва І.І., Деркач О.С., 2021

Ключові слова: заробітна плата, регулювання оплати праці, сільськогосподарське виробництво, легалізація трудових відносин, облікова система, соціально-економічний розвиток, державна політика.

Постановка проблеми. В умовах сучасного стану економіки України однією з найскладніших проблем є формування національного ринку праці. Стан ринку праці в аграрному секторі економіки та сфери зайнятості сільського населення суттєво впливають на соціально-економічні показники та конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва. Деструктивним чинником сталого розвитку, зокрема його соціальної та економічної складової, залишається наявність неформального сектора праці та її оплати в агробізнесі. Тому нагальним питанням сьогодення є детінізація економіки, зокрема легалізація трудових відносин та заробітної плати у всіх сферах національної економіки.

На думку професора Харазішвілі Ю.М. нелегальна оплата праці створює загрозу економічній безпеці суб'єктів економічного процесу, спонукає їх до стихійного встановлення власних правил здійснення господарських операцій, в яких регулююча і контролююча роль держави поступово заміщується неформальними угодами між учасниками [1].

Механізми та інструменти боротьби з тіньовою економікою, унеможливлення її розвитку, визначення причин та наслідків виникнення такого явища утворюють політику детінізації економіки. В умовах загострення економічної кризи актуалізується потреба у залученні усіх методів та заходів щодо розвитку офіційної економіки, легалізації трудових відносин та заробітної плати, якості інформаційного забезпечення цих процесів. При цьому системою, де формується інформація про стан трудових відносин, порядок нарахування заробітної плати, її оподаткування є облікова система, яка забезпечує потрібною інформацією не тільки процес прийняття управлінських рішень, але й суб'єктів зовнішнього контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні законодавчо врегульовано основні заходи щодо детінізації соціально-трудова відносин, а науковцями запропоновано чисельні підходи до вдосконалення трудових відносин, оцінки впливу ринку праці на показники економіки, та легалізації заробітної плати. Значний внесок у розвиток теоретичних, організаційних та методичних аспектів інформаційного забезпечення обліку та контролю праці та її оплати здійснили науковці, серед яких такі вчені-економісти: Г.Г. Кірейцев [2], Н.В. Овсюк [3], В.В. Сопко [4], Г.І. Тибінка [5], Н.А. Ткаченко [6]. Питанням детінізації економіки, методам, інструментам та підходам до легалізації трудових відносин та заробітної плати, як ключовим напрямом соціальної політики, присвячено праці багатьох науковців, серед яких: Л.О. Андрущенко, Г.А. Семенов [7], О.Г. Боднарчук, К.М. Васьківська., П.Р. Левчук [8], М.Г. Олієвська [9], Ю.М. Харазішвілі Ю.М. [1].

Зважаючи на значні здобутки науковців невіршеними залишаються проблеми інформаційної функції обліку заробітної плати працівників сільськогосподарського виробництва в умовах посилення вимог до легалізації трудових відносин і заробітної плати. М.Г. Олієвська досліджуючи питання оптимізації процесів легалізації соціально-трудова відносин в Україні відмічає, що неоформлення трудових відносин дестимулює сумлінних платників податків надалі сплачувати їх у повному обсязі, перешкоджає зростанню економічних показників та проведенню соціальних реформ, а також являється значною загрозою інтеграції у європейський простір [9]. Питання легалізації трудових відносин має юридичне підґрунтя та належить до проблемних аспектів трудового та соціального права. Так, вчені-юристи Боднарчук О.Г., Васьківська К.М., Левчук П.Р. у дослідженні питань легалізації трудових відносин і виплати заробітної плати в Україні визначають регіональні особливості нелегального

працевлаштування, зокрема регіони аграрного сектора економіки [8]. Ю.М. Харазішвілі наголошує на важливості соціально-трудової складової економіки та підкреслює, що від рівня мотивації праці залежить успіх економічних та соціальних реформ. Запропонований науковцем метод соціальної справедливості дозволяє визначити розмір та вплив у складі макропоказників тіньової заробітної плати та тіньової зайнятості [10]. Не викликає сумнівів, що реформування системи оплати праці та формування ефективної політики оплати праці безпосередньо впливає на збільшення офіційної заробітної плати і кількості офіційно оформлених працівників.

Професор Овсюк Н.В. досліджує особливості впровадження комплаєнс-контролю як ефективного інструменту внутрішньогосподарського контролю трудових правовідносин, що забезпечує оцінку відповідності дій суб'єкта господарювання у сфері трудових правовідносин нормам чинного законодавства. При цьому неодмінною умовою ефективного управління суб'єктами трудових правовідносин вважає створення і налагодження адекватної інформаційної обліково-контрольної системи [3]. Досліджуючи питання документального оформлення операцій з оплати праці Семенов Г.А. та Андрущенко Л.О. рекомендують розширити практику персоніфікації окладів та ставок, розвивати системи стимулювання через встановлення спеціальних показників оцінки праці, тобто посилення регулюючої та стимулюючої функцій заробітної плати [7]. Вважаємо, що сучасний стан детінізації трудових відносин потребує комплексного підходу до використання систем стимулювання. Зокрема синергетичне поєднання жорстких та м'яких методів регулювання та стимулювання дозволить налагодити взаємозв'язок між суб'єктами трудових відносин у форматі трудового права. На думку професора Кірейцева Г.Г. до завдань сучасного обліку відноситься сприяння гармонізації пріоритетів соціального та економічного аспектів діяльності, створення інформаційного забезпечення прозорості економічної діяльності та зростання довіри до суб'єкта господарювання [2]. Ткаченко Н.А. підкреслює необхідність удосконалення первинних документів з нарахування заробітної плати, які враховують особливості окремих галузей [6]. Варто зазначити, що на теперішній час для аграрного сектора ця проблема залишається актуальною у зв'язку з новими викликами процесу детінізації економіки.

Метою статті є дослідження проблемних питань облікового забезпечення легалізації трудових відносин і заробітної плати в аграрному секторі економіки та аналіз заходів контролю детінізації економічних процесів.

Виклад основного матеріалу. Процес обліку відпрацьованого часу, нарахування заробітної плати та її оподаткування відображає інтереси різних учасників соціально-трудова відносин: найманих працівників, роботодавців, контролюючих органів. Організація регулювання оплати праці в Україні поєднує ринкове саморегулювання, державне та колективно-договірне регулювання, а також діючі системи оплати праці у певних суб'єктів господарювання. Соціальне значення колективно-договірного регулювання в аграрному секторі економіки має соціальне значення та потребує формування дієвого механізму його здійснення та контролю за станом такого регулювання.

Саме держава стала ефективним регулятором процесу оплати праці, її оподаткування, забезпечення соціальної справедливості та формування ефективного ринкового саморегулювання [5]. Державна політика у сфері детінізації трудових відносин і заробітної плати полягає у контролі за сплатою податків та зменшенням тіньового сектора економіки. Вважаємо, що державні інструменти впливу на процес детінізації заробітної плати не є ефективними без гармонійного поєднання з мотиваційними методами та посиленням соціальної відповідальності бізнесу. Мотиваційна складова державної політики має передбачати зниження податкового

навантаження, спрощення податкового законодавства, регулювання економічної діяльності одночасно з покращенням якості державних послуг та зростанням довіри до контролюючих органів.

Ефективна організація обліку оплати праці напряду залежить від стану організаційно-економічної та фінансово-розрахункової дисципліни, своєчасного та достовірного відображення даних про відпрацьований час та відповідно нараховану заробітну плату у повному обсязі за фактично вироблену продукцію, виконані роботи або надані послуги з урахуванням пільгових категорій працівників і рівня забезпечення соціальних гарантій. Усі суб'єкти господарювання у процесі нарахування та виплати заробітної плати мають дотримуватися чинного законодавства та нести відповідальність за порушення його норм. Працівники мають приймати до уваги те, що неофіційна заробітна плата свідчить, що особа вважається непрацюючою та їй не зараховується трудовий стаж. А також до ризиків, що несе така праця, належать: несплата лікарняних і допомоги при безробітті та відсутність права на охорону здоров'я; звільнення без попередження і компенсацій. Зауважимо, що негативні наслідки від неналежного оформлення трудових відносин і виплати нелегальної заробітної плати мають і самі роботодавці – це відсутність права вимагати виконання роботи належним чином; відсутність можливості вимагати від працівника дотримання правил внутрішнього трудового розпорядку; неможливість застосувати дисциплінарне стягнення та притягнути працівника до матеріальної відповідальності тощо [8, С. 140].

На жаль свідомість українських роботодавців щодо сплати податків, утриманих із заробітної плати, знаходиться все ще на низькому рівні. Передумовами порушень законодавства у сфері соціально-трудова відносин є: недосконалість законодавчо-нормативних актів, що регламентують трудові відносини; наявність вторинного ринку праці, де переважають низькооплачувальні роботи; необізнаність працівників щодо наслідків неофіційного працевлаштування; низька соціальна відповідальність бізнесу.

Варто зауважити, що соціально відповідальний бізнес включає правову, етичну, екологічну і соціальну сфери діяльності суб'єкта господарювання та проявляється у довгостроковій участі в проектах з покращення добробуту суспільства [4].

Вплив тіньової економіки на динаміку економічного зростання держави залежить від рівня нехтування суб'єктами господарювання вимог чинних законодавчо-нормативних актів, у свою чергу вибір методів та інструментів легалізації напряду залежить від рівня нелегальності та масштабів тіньової діяльності [11]. Науковці відмічають, що розширення переліку правопорушень та зростання фінансових санкцій за порушення трудового законодавства є жорсткими методами контролю за дотриманням трудового законодавства [10]. Зокрема стаття 25 Кодексу законів про працю містить значну кількість положень щодо відповідальності роботодавців – юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців за порушення трудового законодавства (рис. 1) [14].

Посилення адміністративних заходів щодо відповідальності роботодавців за ухилення від сплати податків та офіційного оформлення найманих працівників також слугують мотиваційними методами для легалізації трудових відносин, тому що штрафні санкції для роботодавців за виявленні порушення щодо достовірного відображення інформації про виплати працівникам значно вищі ніж перебування у легальному секторі.

Важливим кроком на шляху продовження трудової реформи та посилення соціально-трудова захисту найманих працівників стало ухвалення урядом відповідного законопроекту «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо визначення поняття трудових відносин та ознак їх наявності». Метою запропонованих змін є сприяння зниженню незадекларованої праці, легалізації заробітної плати та

посилення захисту працівників. Збільшення кількості офіційно оформлених працівників шляхом вдосконалення трудових відносин сприятиме забезпеченню їх соціальних потреб та економічному зростанню держави [12].

Рис. 1. Види правопорушень трудового законодавства

Джерело: складено авторами за [14]

Новаціями у сфері трудового права стало закріплення на законодавчому рівні поняття «трудові відносини», запровадження принципу презумпції наявності трудових відносин, врегулювання питання правонаступництва у трудових відносинах і процедури попередження працівників про відповідні зміни та визначення конкретних ознак трудових відносин. При наявності принаймні трьох з визначених ознак робота вважається виконуваною у межах трудових відносин (рис. 2).

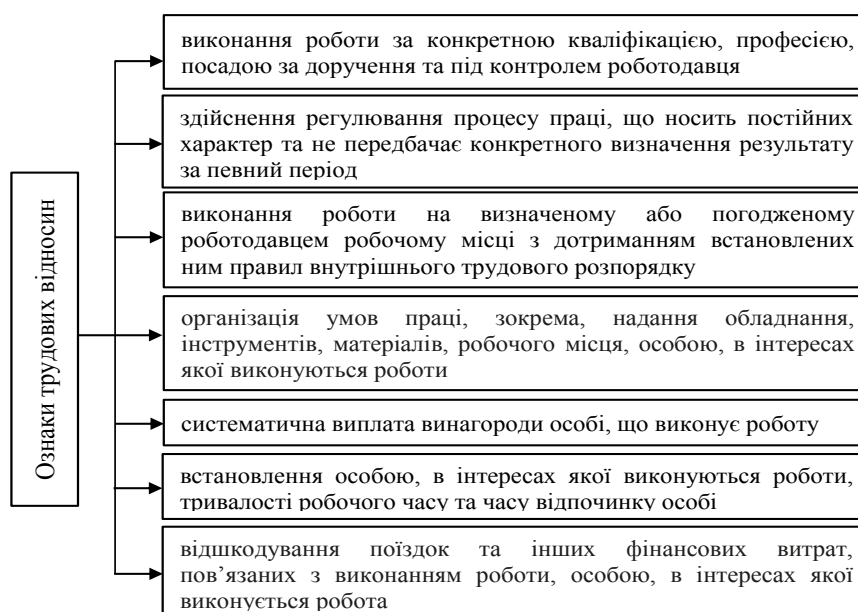

Рис. 2. Ознаки наявності трудових відносин

Джерело: складено авторами за [12]

За наявності таких умов сторони зобов'язані укласти трудовий договір, а працівник має бути забезпечений соціальним пакетом.

Державне регулювання оплати праці згідно статті 8 Закону «Про оплату праці» полягає у встановленні розміру мінімальної заробітної плати, державних норм та гарантій; розмірів та умов оплати праці керівників підприємств державної форми власності та працівників установ та організацій, які фінансуються з бюджету [13]. Облік як інструмент інформаційного забезпечення усіх елементів системи управління і форм контролю, у тому числі державного, має формувати достовірну інформацію для прийняття управлінських рішень та контролю за діяльністю суб'єкта господарювання як податкового агента. Тому в умовах детінізації трудових відносин та заробітної плати саме облікова система забезпечує внутрішніх та зовнішніх користувачів інформацією про стан трудових відносин та правомірність проведення операцій з нарахування та сплати заробітної плати, її оподаткування.

Інформаційна система обліку праці та її оплати в аграрному секторі економіки формується під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів (рис. 3). Заробітна плата працівників сільськогосподарського виробництва як об'єкт детінізації неформальних відносин є складною ділянкою облікового процесу, враховуючи галузеві особливості, які суттєво впливають на порядок організації обліку праці та її оплати.

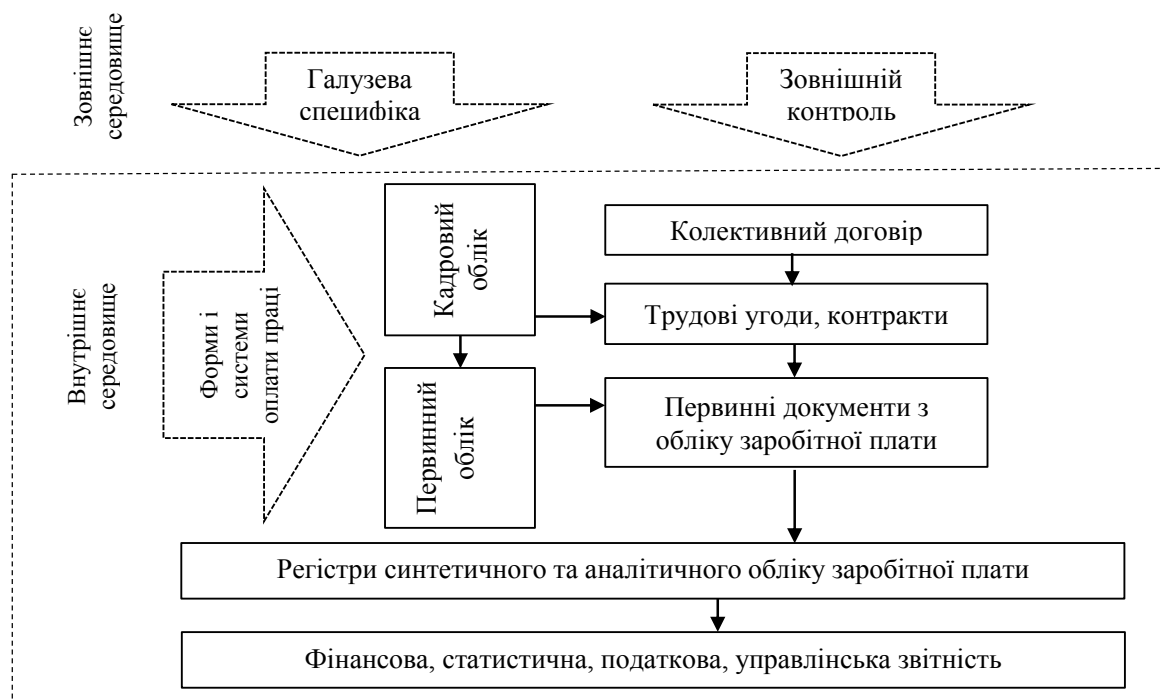

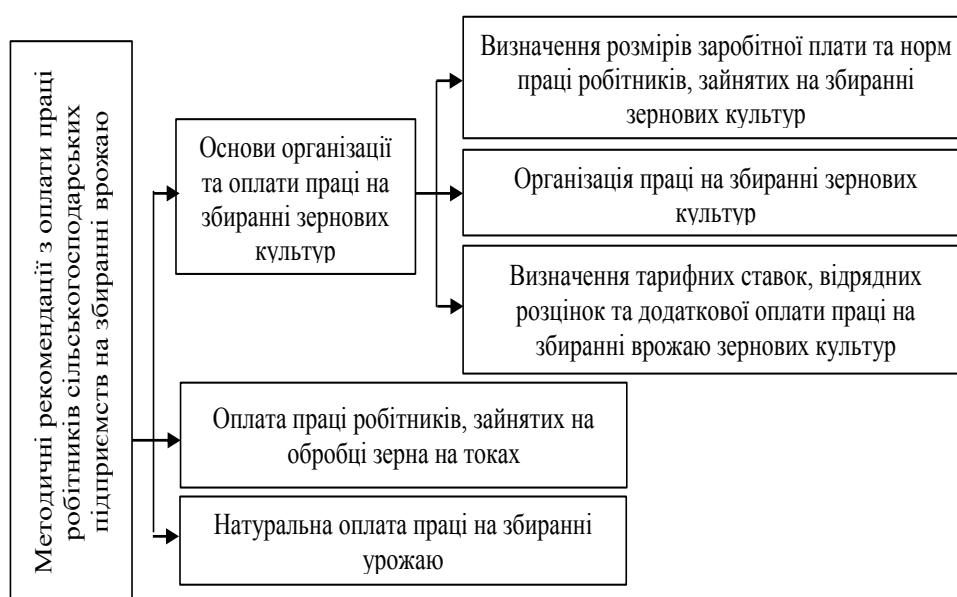
Рис. 3. Інформаційна система обліку праці та її оплати в аграрному секторі економіки

Джерело: складено авторами

Порівняно з іншими галузями сільськогосподарське виробництво характеризується сезонним характером робіт, тому об'єктивними стають нерівномірна тривалість робочого часу та недотримання працівниками норм тривалості робочого часу. Встановлення жорстких норм тривалості робочого часу на таких виробництвах не забезпечує якісного виконання робіт у період посівних та збору врожаю. До категорій робітників рослинництва, від праці яких залежить своєчасність виконання певних підготовчих та завершальних робіт, належать трактористи-машиністи, працівники ремонтних

майстерень, складів та інших підрозділів, які обслуговують рослинництво та режим роботи яких залежить від роботи трактористів-машиністів. Фактична тривалість робочої зміни робітників рослинництва як правило перевищує законодавчо встановленні норми у період підготовки ґрунту, посіву зернових культур, догляду за посівами, жнив, осінньої оранки. Українським науково-дослідним інститутом продуктивності агропромислового комплексу розроблено Методичні рекомендації з оплати праці робітників сільськогосподарських підприємств на збирання зернових культур [16]. В рекомендаціях розроблено тарифну сітку для окремих категорій робітників сільськогосподарських підприємств, наведено приклад розрахунку відрядних розцінок та додаткової оплати праці на збиранні урожаю зернових культур (рис. 4).

Ще однією з особливостей оплати праці на сільськогосподарських підприємствах, яка впливає на обліковий процес та якість облікового забезпечення в умовах детінізації трудових відносин, є використання натуральної форми оплати праці, що врегульовано законодавчо та слугує матеріальним стимулюванням працівників.

Рис. 4. Ключові питання Методичних рекомендацій щодо організації та оплати праці у період збирання врожаю

Джерело: складено авторами за [16]

У натуральній формі може погашатися не більше 30% нарахованих виплат за цінами, що не перевищують собівартість сільськогосподарської продукції. Але такі умови як виняткові мають бути прописані у колективному договорі або іншому положенні про оплату праці та її матеріальне стимулювання. Порядок здійснення натуральної оплати, співвідношення між грошовою і натуральною формами оплати праці, а також перелік та ціни на продукцію, якою здійснюються виплати (крім заборонених чинним законодавством), мають визначатися у колективному договорі [12].

Зазначимо, що первинний облік оплати праці в аграрному секторі економіки за трудомісткістю, обсягом і важливістю інформації є складною ділянкою облікового процесу. Від достовірності інформації, що фіксується у системі первинного спостереження, залежить оперативне відображення руху трудових ресурсів, обсягів виконаних робіт, правильність нарахування заробітної плати та в результаті фінансовий результат діяльності суб'єкта господарювання. Сільське господарство характеризується

використанням усіх форм та систем оплати праці. Тому первинний облік праці та її оплати має бути організовано таким чином, щоб забезпечити достовірність даним та врахувати суттєві ознаки впроваджених форм та систем оплати праці.

На практиці документальне оформлення обліку робочого часу механізаторів не здійснюється, надаються додаткові дні відпочинку за відпрацьовані понад норму години, що є порушенням норм трудового законодавства. Тому у рослинництві враховуючи оптимальні строки збирання урожаю, необхідність встановлення режиму праці та відпочинку при неможливості забезпечення нормальної тривалості робочої зміни з дотриманням норм чинного трудового законодавства найоптимальнішим варіантом є підсумковий облік робочого часу [15]. Зауважимо, що за умов впровадження підсумкового обліку робочого часу у колективному договорі у складі положень щодо режиму праці та відпочинку необхідно визначити наступні умови застосування такого обліку: тривалість робочого дня, порядок чергування робочих та вихідних днів та уточнити підрозділи, до яких застосовано таку систему. У рекомендаціях з оплати праці робітників сільськогосподарського виробництва до таких підрозділів відносять цехи рослинництва, автотранспортний цех, ремонтні майстерні, зерносховища. Важливими умовами, які необхідно визначити у відповідних документах, є:

максимальна тривалість робочого дня;

максимальна тривалість робочого тижня;

компенсація за понад нормативну тривалість робочого часу наданням додаткових днів відпочинку в межах облікового періоду;

встановлення графіків виходу на роботу, що затверджуються кожного місяця та доводяться до відома робітників до початку настання визначеного періоду.

Процес обліку заробітної плати робітників, зайнятих у збиранні врожаю, ускладнюється застосуванням підвищених норм та доплат, у тому числі за роботу в нічний та вечірній час, неробочі та святкові дні. У період збирання зернових ефективним методом матеріального стимулювання являється встановлення додаткової доплати за перевиконання норм продуктивності або сезонних завдань, виконання поставленого завдання у визначені строки. Якісне виконання вказаних робіт оплачують за підвищеними розцінками.

Підставою для нарахування заробітної плати у тваринництві є отримана продукція. У відповідних первинних документах відображається рух поголів'я тварин, приріст живої маси, оприбуткування приплоду тварин тощо (табл. 1).

Таблиця 1. Спеціалізовані первинні документи з обліку робочого часу робітників сільськогосподарського виробництва

№ з/п	Операція	Документ	Зміст документа
1	2	3	4
1	Вихід на роботу та відпрацьований час	Табель обліку робочого часу	Кількість відпрацьованих годин, причини невиходу на роботу (дні відрядження, відпустки, хвороби, вихідні та святкові дні) по кожному виробничому підрозділу та категоріям працівників
2	Облік виконаних робіт трактористів-машиністів	Обліковий лист машиніста-тракториста	Види та обсяг виконаних робіт, витрат палива, відпрацьовані години на виконання конкретних робіт

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Закінчення таблиці 1

3	Облік виконаних робіт	Обліковий лист праці та виконаних робіт	Основна та додаткова оплата, обсяг виконаної роботи
4	Облік відпрацьованих годин	Розрахунок нарахування оплати праці робітникам тваринництва	Суму заробітної плати визначають як добуток кількості отриманої продукції або утриманого поголів'я на розцінку

Джерело: складено авторами за [7], [16]

Висновки. Отже в ринкових умовах заробітна плата відіграє важливу роль у впровадженні ефективних методів мотивації та стимулювання усіх учасників трудових відносин. Тому для зменшення перебування трудових відносин у тіні, перш за все необхідно застосовувати мотиваційні механізми щодо роботодавців як суб'єктів офіційного найму та працівників, які мають бути інформовані щодо їх соціального захисту.

Галузеві особливості сільськогосподарського виробництва суттєво впливають на організацію обліку праці та її оплати, зокрема: сезонний характер робіт у рослинництві призводить до нерівномірного використання праці та ненормованого робочого часу; натуральна оплата праці потребує додаткового контролю за фактичним розміром такої оплати; впровадження різних форм та систем оплати праці викликає необхідність враховувати сучасні норми праці та її оплати; наявність значної кількості типових первинних документів не забезпечує достовірне відображення даних про трудові відносини та реальну заробітну плату.

Усі вказані фактори мають враховуватися роботодавцями для забезпечення формалізації трудових відносин та заробітної плати в умовах посилення вимог до детінізації економічних процесів. Таким чином, для повноцінного функціонування трудових відносин важливими стають поступове створення ефективного механізму організації, регулювання та обліку заробітної плати і формування мотиваційного механізму, що базується на гармонійному поєднанні економічних стимулів та соціальних гарантій.

ЛІТЕРАТУРА

- Харазішвілі Ю.М., Коваль О.П. Детінізація заробітних плат як чинник соціального розвитку та забезпечення економічної безпеки України. Стратегічні пріоритети, № 4 (29), 2013. С. 38-49 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2013_4_7 (дата звернення 15.10.2021).
- Кірейцев Г.Г., Литвиненко В., Мавріна Н. Вплив глобалізації економіки на розвиток системи обліку в Україні. *Бухгалтерський облік і аудит*, 2014. № 4. С. 47-53.
- Овсюк Н.В. Комплаєнс-контроль у сфері трудових правовідносин. Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського, 2018. № 23. С. 662-667. URL: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/128.pdf> (дата звернення 20.10.2021).
- Сопко В., Овсюк Н. Облік витрат на соціальний захист працівників підприємства. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 2. С.108-125. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2017/02\(91\)/09.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2017/02(91)/09.pdf) (дата звернення 20.10.2021).
- Тибінка Г.І. Організаційно-економічний механізм регулювання оплати праці в господарській системі України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/dis_Tybinka.pdf (дата звернення 10.15.2021).
- Ткаченко Н.А. Особливості документального оформлення операцій з обліку праці та її оплати. URL: <http://magazine.faa.org.ua/osoblivosti-dokumentalnogo-oformlennya-operacij-z-obliku-praci-ta-ii-oplati.html> (дата звернення 14.10.2021).
- Семенов Г.А., Андрущенко Л.О. Організація обліку розрахунків з персоналом з оплати праці. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2009. № 2. С.180-187. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/.../index.html (дата звернення 11.10.2021).

8. Боднарчук О.Г., Васильківська К.М., Левчук П.Р. До питання легалізації трудових відносин і виплати заробітної плати в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020, № 9. С. 138-141. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6571/1/6743_IR.pdf (дата звернення 17.10.2021).
9. Олівєвська М.Г. Оптимізація процесів легалізації соціально-трудоових відносин в Україні. *Вісник СумДУ. Серія "12 Економіка"*, 2011. № 4. С. 12-16. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/25417/1/Oljevsk%27ka.pdf;jsessionid=B3B69693A18ED5C4D2927C534EA39581> (дата звернення 16.10.2021).
10. Харазішвілі Ю.М. Проблеми тіньової економіки, детінізації, середньої та мінімальної заробітної плати. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*, 2017. Вип. 12(2).С. 164-172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkprnueu_2017_12%282%29__25 (дата звернення 21.10.2021).
11. Павленко Н.В, Виганяйло С.М., Пилипенко Н.М. Детінізація економіки України як чинник економічного зростання. *Економіка та держава: економічна наука*, 2021. № 7. С.21-28. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2021/6.pdf (дата звернення 20.10.2021).
12. Уряд ухвалив законопроект щодо посилення захисту працівників. URL: https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=7436fcdc-5c4e-4ac2-a1dd-ecb98109836a&title=Uriad_Skhvaliv_Zakonoprokt_Schodo_Posilennia_Zakhistu_Pratsivnikiv (дата звернення 10.10.2021).
13. Про оплату праці. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 12.10.2021).
14. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <http://rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення 10.10.2021).
15. Зміни та доповнення до Галузевої угоди укладеної між Міністерством аграрної політики та продовольства України, Всеукраїнським об'єднанням організацій роботодавців «Федерація роботодавців агропромислового комплексу та продовольства України» і Професійною спілкою працівників агропромислового комплексу України в сільському господарстві на 2014–2016 роки від 28.05.2019 р. URL: <http://profapk.org.ua/cms/legislature/agreement/industry/selo.html> (дата звернення: 23.10.2021).
16. Методичні рекомендації з оплати праці робітників сільськогосподарських підприємств на збиранні зернових культур урожаю 2020 року / І. М. Демчак, В. О. Мариненко, В. М. Івченко та ін. Київ : НДІ «Укragропромпродуктивність», 2020. 40 с. URL: https://rada.info/upload/users_files/04062009/40d02bc50c2dc0508103cd2a5c2fa458.pdf/ (дата звернення 15.10.2021).
17. Афанас'єва І.І. Формування облікової політики підприємства: теорія і практика. *Вісник Одеського національного університету, Економіка*, 2021. №18 (Вип. 3(1)). С. 14-16. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=A (дата звернення 15.10.2021).

REFERENCES

1. Kharazishvili Yu.M., Koval O.P., (2013), "De-shadowing of wages as a factor of social development and ensuring economic security of Ukraine", *Stratichni priorytety*, pp. 38-49, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2013_4_7 (Accessed 15 october 2021).
2. Kireitsev H., Lytvynenko V., Mavrina N., (2014), "The impact of economic globalization on the development of the accounting system in Ukraine", *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, № 4, pp. 47-53.
3. Ovsyuk N.V., (2018), "Compliance control in the field of labor relations", *Visnyk Mykolaiivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho*, № 23, pp. 662-667. available at: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/128.pdf> (Accessed 20 october 2021).
4. Sopko V., Ovsyuk N., (2017), "Accounting for the costs of social protection of employees", *Foreign trade: economics, finance, law*, № 2, pp. 108-125 available at: [http://zt.knute.edu.ua/files/2017/02\(91\)/09.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2017/02(91)/09.pdf) (Accessed 20 october 2021).
5. Tybinka H.I., "Organizational and economic mechanism of wage regulation in the economic system of Ukraine", *Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata ekonomichnykh nauk*, available at: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/dis_Tybinka.pdf (Accessed 10 october 2021).
6. Tkachenko N.A., "Features of documentation of operations on labor accounting and its payment", available at: <http://magazine.faaf.org.ua/osoblivosti-dokumentalnogo-oformlennya-operacij-z-obliku-praci-ta-ii-oplati.html> (Accessed 14 october 2021).
7. Semenov H.A., Andrushchenko L.O., (2009), "Organization of accounting for settlements with staff on wages", *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, № 2, pp. 180-187. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/.../index.html (Accessed 11 october 2021).
8. Bodnarchuk O.H., Vaskivska K.M., Levchuk P.R., (2020), "On the issue of legalization of labor relations and payment of wages in Ukraine", *Yurydychni naukovyi elektronni zhurnal*, № 9. pp. 138-141. available at: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6571/1/6743_IR.pdf (Accessed 17 october 2021).

9. Oliievska M.H., (2011), "Organizational and economic mechanism of wage regulation in the economic system of Ukraine", Visnyk SumDU. Seriia "12 Ekonomika", № 4. pp. 12-16. available at: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/25417/1/Olijevs%27ka.pdf;jsessionid=B3B69693A18ED5C4D2927C534EA39581> (Accessed 16 october 2021).

10. Kharazishvili Yu.M., (2017), "Problems of the shadow economy, de-shadowing, average and minimum wages", Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Ekonomichni nauky, pp. 164-172, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkpnuen_2017_12%282%29__25 (Accessed 21 october 2021).

11. Pavlenko N.V, Vyhaniailo S.M., Pylypenko N.M., (2021), "De-shadowing of Ukraine's economy as a factor of economic growth", Ekonomika ta derzhava: ekonomichna nauka, № 7. pp. 21-28. available at: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2021/6.pdf (Accessed 20 october 2021).

12. "The government has passed a bill to strengthen the protection of workers", available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=7436fcdc-5c4e-4ac2-a1dd-ecb98109836a&title=UriadSkhvalivZakonoproktSchodoPosilenniaZakhistuPratsivnikiv> (Accessed 10 october 2021).

13. "About wages", Zakon Ukrainy, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 12 october 2021).

14. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy, (1971), № 322-VIII. available at: <http://rada.gov.ua/laws/show/322-08> (Accessed 19 october 2021).

15. Amendments to the Sectoral Agreement concluded between the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, the All-Ukrainian Association of Employers' Organizations "Federation of Employers of the Agro-Industrial Complex and Food of Ukraine" and the Trade Union of Agricultural Workers of Ukraine in 2014-2016, (2019), available at: <http://profapk.org.ua/cms/legislature/agreement/industry/selo.html> (Accessed 23 october 2021).

16. I. M. Demchak, V.O. Marynenko, V.M. Ivchenko. (2020), Methodical recommendations on remuneration of workers of agricultural enterprises for harvesting grain crops for the 2020 harvest, 40 p, available at: https://rada.info/upload/users_files/04062009/40d02bc50c2dc0508103cd2a5c2fa458.pdf/ (Accessed 15 october).

17. Afanasieva I.I., (2013), "Formation of accounting policy of the enterprise: theory and practice", Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu, Ekonomika, №18, pp. 14-16, available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=A (Accessed 15 october 2021).

***Kosova Tetiana, Professor, Doctor of Economics
(Head of the Department of, National Aviation University)***

***Afanasieva Inna, PhD in Economics, Associate Professor
(Associate Professor, Department of Department of Finance, Accounting and Taxation,
National Aviation University)***

Derkach Olena, Undergraduat, National Aviation University)

ACCOUNTING AND CONTROL PROVISION OF LEGALIZATION OF LABOR RELATIONS AND WAGES AT THE ENTERPRISES OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY

The peculiarities of the system of wage regulation in Ukraine, which combines market self-regulation, state and collective bargaining, which includes the current forms and systems of remuneration of certain economic entities, have been studied. The order of state regulation of the process of de-shadowing of labor relations and wages is considered, it is proved that the tools of state regulation of the de-shadowing process become effective in harmonious combination with various forms of motivation of employers and employees and strengthening corporate social responsibility. The current state of labor reform, innovations, which include the definition of labor relations and their characteristics at the legislative level, the introduction of the principle of presumption of labor relations and the settlement of succession in labor relations, procedures to warn employees about relevant changes. Peculiarities of registration of labor relations and organization of labor and its payment in agricultural production, which significantly affect the quality of accounting support for legalization of labor relations, are studied.

An analysis of the impact of seasonality of work in crop production, the use of various forms and systems of remuneration in the agricultural sector of the economy, the natural form of remuneration, the content of primary documents on time and work performed and their compliance with modern requirements. The need to take into account these factors to ensure the formalization of labor relations and wages in terms of strengthening the requirements for de-shadowing of economic processes. The main provisions of the methodological support for the calculation of wages of agricultural workers during the harvest, especially the application of the final accounting of working time, which is appropriate in terms of non-standard working hours and the application of higher standards in certain conditions. The necessity of creating an effective mechanism of organization and regulation of wages, the formation of a motivational mechanism based on a synergistic combination of economic incentives and social guarantees is substantiated.

Keywords: wages, wage regulation, agricultural production, legalization of labor relations, accounting system, socio-economic development, public policy.